

Građani prepoznaju korupciju, ali misle da nemaju kome da se žale

Novinari su, ne retko, među onima kojima se građani žale na korupciju, traže pomoć ili savet. Kad ih pitaju na šta tačno sumnjaju, misle da imaju sve podatke, često imaju i papire, imaju imena, ali žele da ostanu anonimni, neće da govore za medije, plaše se da će se saznati da su oni prijavili. A sanjaju pravdu. Žale se na direktorku Doma zdravlja koja kolima hitne pomoći prevozi nameštaj, na nižu činovnicu koja je za dve godine rada kupila vikendicu, pitaju kako je moguće da njihova firma nikako ne prolazi na tenderu, iako ima bolju ponudu. Građani prepoznaju nepravdu, oni znaju ko napreduje sa lažnom diplomom, oni su čuli da je neko šefu "pozajmio" 5.000 evra, pa dobio ugovor na neodređeno vreme pre svih ostalih. Ali, ako ih slučajno pitate da li su se požalili nekome zvanično, velika je verovatnoća da u čudu odgovore kontrapitanjem – Kome da se žalim?

Institucionalna borba protiv korupcije velika je nepoznanica za prosečnog građanina Srbije. Ukoliko u razgovoru pomenete da postoji Agencija za sprečavanje korupcije (ASK), dobićete uglavnom smeh ili odmahivanje rukom.

A kojim bi, zapravo, "institucionalnim putem" krenuo građanin Srbije koji nije ni pravnik ni advokat ni novinar ni aktivista? Da li je njemu posle celih 15 godina od osnivanja Agencije jasno čemu ova institucija služi? Ko je na njenom čelu? Šta je poslednje uradila, a da je "odjeknulo" u javnosti? Da li je svestan da tu nema agenata niti istrage o krivici? I da li će na tom putu, pre cilja, da odustane?

Nakon što je promenjen njen naziv, pa se ne bavi borbom protiv korupcije, što je impliciralo da Agencija ima i neka represivna ovlašćenja, ona se već godinama zvanično zove Agencija za sprečavanje korupcije, dakle trebalo bi da spreči da se korupcije uopšte desi. Šta zamišlja građanin, a šta dobija?

Šta je na sajtu ASK

Kada građanin sazna da Agencija postoji, potražiće njen sajt. U trenutku kada je ovaj tekst nastao, poslednja vest bila je da je direktor Agencije Dejan Damnjanović, održao onlajn sastanak sa ambasadorom Uzbekistana u Mađarskoj, koji je ujedno i imenovani ambasador u Srbiji. O čemu su direktor i ambasador razgovarali, pa je najvažnija vest na sajtu ASK? Složili su se da je međunarodna saradnja od izuzetne važnosti za ostvarivanje misije institucija koje se bave prevencijom i borbom protiv korupcije. I razmenili mišljenja, pa zaključili da će razvijati partnerske odnose.

Ima smisla, s obzirom na to da Uzbekistan ima Indeks percepcije korupcije CPI 32 (od mogućih 100), a Srbija malo bolji – 35, a obe zemlje su u poslednjem rangiranju u padu na listi Transparency Internationala.

Među glavnim vestima na sajtu su međunarodne konferencije, delegacije, obuke, za građanina koga tišti sumnja na korupciju, uglavnom ne baš najzanimljivije štivo.

U odeljku "Odluke" već se može naći nešto konkretnije. Među poslednjima su: bivši odbornik opštine Žitište bio je u sukobu interesa, teže je povredio Zakon i izrečena mu je mera "javnog objavljivanja odluke o povredi zakona o sprečavanju korupcije". Pa još jedna za Žitište, bio je

odbornik i dogovorio prevoz za osnovnu školu- takođe mera objavljivanja odluke. Pa ista mera za jednog što je primio šuraka na posao vozača saniteta, pa predsednica skupštine grada Smedereva koja je istovremeno bila na čelu fudbalskog kluba. Među odlukama mnoštvo onih u kojima Agencija utvrdi postojanje kršenja zakona i izrekne meru objavljivanja odluke. To je po zakonu.

Situacija je slična i sa odlukama po prijavama protiv političkih partija. Srpska napredna stranka na primer, kaže Agencija, prekršila je zakon o finansiranju kampanje, tako što je na instagram nalozima lokalnih odbora prikazivala spotove o rekonstrukciji doma zdravlja ili izgradnji stadiona, stvarajući utisak da je u te objekte ulagala SNS, a ne država, odnosno lokalna samouprava. Izrečena je mera upozorenja. Isto važi i za ostale stranke, vlasti i opozicije, gde god je uočeno kršenje zakona, izrečena je mera upozorenja, bez obzira što je reč o ponovljenim prekršajima, nakon prethodno izrečenih mera upozorenja.

Godišnji izveštaj o radu navodi da je tokom kampanje za junske izbore 2024. Agencija primila 31 prijavu protiv javnih funkcionera, i pokrenula četiri postupka po službenoj dužnosti, zbog sumnje na postojanje povrede odredaba člana 50. Zakona o sprečavanju korupcije. U sedam slučajeva utvrdila je povrede Zakona o sprečavanju korupcije i izrekla mere opomene. Na osnovu podnetih prijava zbog sumnje u postojanje povrede Zakona o finansiranju političkih aktivnosti, u vezi sa izbornom kampanjom Agencija je donela i na sajtu objavila ukupno 31 rešenje. Od toga u 10 slučajeva izrečena je mera upozorenja, u dva slučaja je utvrđena povreda Zakona što predstavlja osnov za podnošenje zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, a u 19 slučajeva nije utvrđena povreda Zakona. U postupcima pokrenutim po službenoj dužnosti Agencija je donela i osam mera upozorenja.

Na sajtu je, inače, u segmentu „Odluke“ za prva gotovo puna tri meseca 2025. godine, objavljeno jedno rešenje. U toku cele 2024. godine objavljeno je ukupno 25 rešenja, uključujući i ona kojima se utvrđuje da nema osnova za pokretanje postupka.

U godišnjem izveštaju o radu može se naći podatak da je Agencija zbog povreda Zakona, u vezi sa rešavanjem sukoba interesa, izrekla 73 mere opomene, devet mera javnog objavljivanja odluke o povredi Zakona i jednu meru javnog objavljivanja preporuke za razrešenje sa javne funkcije. Pored toga, donela je i četiri rešenja o prestanku javne funkcije po sili zakona.

Agencija postupa i sa prijavama građana, odnosno, kako to Zakon definiše – predstavkama. Izveštaj nam govori da je u 2024. godini primila 157 predstavki, od toga 48 anonimnih, a postupala po ukupno 579 iz 2024. i prethodnih godina. Od tih 579, podneta su tri predloga za nadzor organa javne vlasti na koji se predstavka odnosi, data je jedna preporuka organu javne vlasti sa merama radi otklanjanja stanja, a na osnovu navoda iz predstavke podnete su i dve krivične prijave protiv tri lica.

Ako građanin nije pročitao izveštaj ili ga je pročitao pa ga ova statistika ne obeshrabri, i odluči da prijavi korupciju - postoji formular. U njemu se traže ime, prezime, mejl adresa i broj telefona, naziv organa javne vlasti, ime i prezime lica protiv koga se podnosi prijava, odnosno podaci iz kojih se može utvrditi identitet tog lica kao i činjenice koje izazivaju sumnju u korupciju, vreme, mesto i opis koruptivne radnje ili koruptivnog ponašanja.

Ne postoji oznaka koja polja su obaveznma, a koja ne, pa građnin može da stekne utisak da nije moguće podneti anomnu prijavu, iako u izveštaju stoji da je gotovo trećina prijava (predstavki) koje Agencija primi od „NN lica“.

A šta kaže Zakon koji uređuje postupanje Agencije? Eksplicitno propisuje da „Agencija postupa po anonimnim predstavkama ako navodi iz predstavke i priloženi dokazi izazivaju sumnju u korupciju“. Zakon propisuje, međutim, i da je Agencija dužna da o ishodu postupanja po predstavci obavesti podnosioca predstavke i da, „ako je predstavka neuredna, Agencija obaveštava podnosioca kako da uredi predstavku u roku od 15 dana od dana prijema obaveštenja“.

I tek ako građanin koji želi da ostane anonimn ostavi prazna sva polja u kojima se traže podaci o njemu i klikne na dugme „Pošalji“, dobiće obaveštenja da mora da popuni polja „Mail adresa“ i „Broj telefona“.

To bi značilo da, čak i ako se odrekne mogućnosti da uređuje predstavku i da dobije obaveštenje o ishodu postupanja, Agencija ne žali da se dovede u situaciju da krši Zakon. Bar ne u vezi sa ovom odredbom.

I tu se vraćamo na početak, pošto građani uglavnom kažu da nemaju poverenja u institucije, pre svega ne žele da rizikuju da će njihovi podaci biti otkriveni, pa makar Zakon propisivao da Agencija mora da „štiti identitet podnosioca prijave, tako što podatke o njemu ne može dostaviti nikome izuzev sudu“. I ne žele da, poput specijalnih agenata, nabavljaju tajne brojeve telefona i mejl adrese kako bi mogli da podnesu „anonimnu“ prijavu i dobiju obaveštenje o daljem postupanju.

A Agencija se nije potrudila da na stranici na kojoj je obrazac objasni koja su polja obavezna i zbog čega, šta onaj ko podnese prijavu može da očekuje i šta ona mora, a šta može da učini.

Šta kažu mediji?

Ako uporni građanin pomisli da je problem u njemu jer ne može da se snađe na sajtu Agencije, možda se odluči da proveri šta o njoj pišu mediji.

U pretrazi na „Agencija za sprečavanje korupcije“, posle dve stranice zvaničnih sajtova, naloga, propisa i zakona, naći će vest da je Agencija za sprečavanje korupcije u januaru 2024. godine odbacivala kritike pošto je odbila da postupa po prijavi Transparentnosti Srbija protiv Srpske napredne stranke (SNS) u vezi sa radom kol centra u izbornoj kampanji. Smatrali su da nema osnova da Agencija ispita koja je uloga Centra za edukaciju i razvoj omladine Beograda (CEROB) u čijim je prostorijama vršena isplata honorara onima koji su angažovani u kol centru.

O direktoru Agencije, posle vesti da je imenovan u februaru 2023, ima još samo vest da je 2024. godine obilazio lokalne funkcionere i upoznavao ih sa radom agencije i njenim nadležnostima. Jeste da je Agencija počela da radi 1. decembra 2010. godine, ali upoznavanje funkcionera sa njenim radom i njihovim pravima i obavezama moglo bi se tumačiti time da ima i novih funkcionera, koji prvi put stupaju na dužnost. Neobično je što ih poznavanju prava privodi direktor Agencije i što se ne vidi da li će direktor ili službenici Agencije takva upoznavanja sa zakonskim obavezama (čije nepoznavanje nije opravdanje za kršenje) organizovati ili

organizuje za sve nove funkcionere na svim nivoima. Nije dobro ako je jedino objašnjenje za ovo potreba da se „pseudo događajem” zabeleži da ASK postoji.

Nema poverenja, ako nema informacija

Još dok je potpuno nova agencija bila u osnivanju, tadašnja predsednica Saveta za borbu protiv korupcije Verica Barać tvrdila je da se ona stvara kako bi se ukinuo Savet. "Da to nije cilj radilo bi se na tome da se napravi bolja forma zakona i ne bi se pravila nova institucija koja će početi da radi od početka, već bi se tražio način kako da Savet radi s više ovlašćenja i kvalitetnije", govorila je Barać 2008. godine.

Savet za borbu protiv korupcije osnovan je, kao savetodavno telo vlade, 2001. godine sa zadatkom da sagleda aktivnosti u borbi protiv korupcije, da predlaže Vladi Srbije mere koje treba preduzeti u cilju efikasne borbe protiv korupcije, kao i da prati njihovo sprovođenje i da daje inicijative za donošenje propisa, programa i drugih akata i mera u toj oblasti. Kako i danas piše na njihovom sajtu, svakodnevno primaju veliki broj predstavlki građana. Međutim, Savet se bavi pojedinačnim slučajevima jedino ukoliko oni ukazuju na neku širu pojavu, koja posebno ističe izvore krupne korupcije u privredi i politici.

Agencija je, s druge strane, osnovana kao nezavisno telo 2009. godine. Ono što je važno naglasiti jeste da ona ne istražuje kriminal – ona daje preporuke, izriče mere propisane zakonom i podnosi prekršajne ili krivične prijave. Dakle, sumnja na korupciju može da se prijavi Agenciji, ali očekivanja treba svesti na realnost.

Ako bi Agencija glasnije i jasnije oglašavala mogućnost da joj se podnesu anonimne prijave i pozivala građane da to čine, kao što rade neki istraživački mediji, možda bi bila zatrpna i neosnovanim slučajecima, ali možda bi kvantitet izrodio i kvalitet, nešto što Agencija može da prosledi tužilaštvu, koje mora da je izvesti o svojim koracima, a o čemu Agencija mora da izvesti podnosioca. I Agencija bi, kao nezavisni državni organ, imala mogućnost da se javno oglasi ako smatra da tužilaštvo i drugi organi ne rade svoj posao na odgovarajući način. Što je daleko više nego što bi mogao pojedinac koji „preskoči“ Agenciju i sumnju direktno, pa još anonimno, prijavi tužilaštvu.

Ako bi agencija češće komunicirala sa medijima, ako bi njene opomene bile zvučnije – možda bi poverenje bilo veće. Ili ako bi se ponekad oglasila u vezi sa slučajem koji je izazvao uznemirenje javnosti. Ovako, Agencija nije prepoznata kao organ kome će građanin prijaviti sumnju i od koje će očekivati pomoć u rešavanju slučaja sumnje na korupciju.

Mirjana Nikolić

Tekst je nastao u okviru projekta „EU za vladavinu prava: Angažovanje građana za javni integritet na Zapadnom Balkanu i Turskoj”, koji sprovodi Transparency International uz podršku Evropske unije.

Za sadržaj publikacije odgovara isključivo Transparentnost Srbija. Ne može se na bilo koji način smatrati da izloženi stavovi odražavaju stavove Evropske unije.